

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Udrag fra Herr Panthakaks Historie og Meeninger

Citation: Ewald, Johannes: "Herr Panthakaks Historie og Meeninger", i Ewald, Johannes: *Herr Panthakaks Historie og Meeninger*, udg. af Johnny Kondrup, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1988, s. 209. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-ewald01dkval-shoot-idm140540295928416/facsimile.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Herr Panthakaks Historie og Meeninger

- te, men selv følte hun sin ære så krænket, at hun begik selvmord. – *Phryne*: græsk hetære fra det 4. årh. f.Kr., berømt for sin store skønhed. For den formue, hun tjente ved sit erhverv, rejste hun en statue af sig selv. – *Spidsbiterie*: bedrageri.
- 137 *Lasteret*: lasten. – *Maximer*: grundsætninger, lovebegler.
- 138 *Fotrydelse*: argrelse. – *den ældste Jomfrue H****: Arendse Huulegaard. – *Raphaël(s)*: Raffaello Sanzi (1483-1520), italiensk maler og arkitekt, især berømt for sine madonnabilleder. – *Petrarch(s)*: Francesco Petrarca (1304-74), italiensk digter, især berømt for sine kærlighedsdigte til Laura.
- 139 *Marter*: pine. – *førekømmet*: kommet i forkøbet, dvs. forhindret.
- 140 *leder*: afleder.
- 141 *Indostan*: Hindustan, det nordøstindiske stetteiland omkring floderne Ganges og Jumna.
- 142 *diverterede*: morede. – *betraf*: angik.
- 143 *Iver for Muserne*: studere lyst (jf. nt. s. 98 om Melpomene).
- 145 *Piquet*: (fransk, militært): piketvagt, en beredskabsvagt opstillet bag feltvægten. – *atrapered mig*: grebet mig selv. – *Recommandation*: fransk: anbefaling.
- 146 *Alt eller Prignitzer*: Altmark eller Prignitz. Dele af kongeriget Preussen. Altmark ligger vest for Berlin (i dag i det vestligste DDR), Prignitz ligger nord for Altmark. – *Mark Brandenburg*: markgrevskaber Brandenburg, det preussiske monarkis stamland. – *rare*: sjældne. – *den Stendelske ReiterPlads*: henrettelsespladsen i Altmarks hovedstad Stendal. – *Steyle*: støjler, pæle på hvilke vandrediggende hjul var anbragt. Ind i hjulenes eger flettede man de dømtes radbrækkede kroppe, somme tider mens de endnu var levende.
- 147 *den Tillyske Belejring*: I 1631 (under Trediveårskrigen) belejrede og indtog den katolske hærfører Tilly (1559-1632) Magdeburg. 30.000 af byens 36.000 indbyggere blev dræbt, og plyndringerne var forfærdelige. Af bygningerne blev kun domkirken og Liebfrauen-klostret skånet. – *de 200 Jomfruer*: Under plyndringerne blev mange kvinder voldtaget. Nogle valgte dog at begå selvmord for at undgå denne skændsel, heriblandt 20 (ikke 200) jomfruer, som styrtede sig i Elben. – *Estafette*: fransk: stafet, ilbud. – *Croesi Rødgomme*: Kroisos eller Krösos var konge i Lydien i Lilleasten 560-545 f.Kr. og samlede sig sagnagtigt store skatte. – *fætigret* (af fransk: fatigué): trætt. – *Det var ... intet mindre end mit Forsæt*: intet så mig fjernere end ...
- 148 *har sin Hensigt til*: angår.
- 149 *Quod tibi ... fereris*: latin: Hvad du ikke ønsker der skal ske dig, bør du ikke selv gøre mod nogen; Tobits bog kap. 4 vers 15 (i den latinske Vulgata dog vers 16). – *positiv* (Lov): fastsat, eksisterende.
- 150 *Luthers Catechismus*: Martin Luthers Lille Katekismus, dvs. lærebog i kristendommens grundsætninger (1529), tjente i den danske børneskole som en af de vigtigste lærebøger helt ind i det 20. årh. – *to Sacramenter*.

Hlg. protestantisk opfattelse er der kun to sakramenter eller hellige handlinger: dåb og nadvor. Hlg. katolsk opfattelse er der syv. – *Men sæt den Fald*: men forudsæt det tilfælde. – *Orthodoxer*: retrogende, her protestanter. – *syncretistisk*: som vil forbinde to divergerende opfattelser, specielt religioner.

- 151 *den Augsburgske Confession*: den protestantiske trosbekendelse, forfattet af Philip Melancthon (1497-1560) og forelagt på rigsdagen i Augsburg 1530. Her blev den dog forkastet af et katolsk flertal. – *Doch! wo gerathe ich hin?*: tysk: Men hvor kommer jeg hen? Citat fra G.W. Rabeners (1714-71) satire *Von der wahren Beschaffenheit eines vernünftigen Bürgers* (Satiren, 1764, I s. 70).
- 152 *den Spartanske Republik*: Militærstaten Sparta på Peloponnes fik i det 8. årh. f.Kr. en forfatning, iflg. hvilken al jord var statens ejendom og alle frue mænd havde pligt til at tjene staten som krigere. Der herskede streng (spartansk) disciplin, også blandt børnene, som blev opdraget under offentlig tilsyn. – *de Pensylvaniske Indbyggere*: kvækerne, et kristent trossamfund uden formuleret trosbekendelse, men med anrpatri mod privat ejendomsret og militær. Samfundet grundlagdes 1650 i England, men pga. forfølgelser emigrerede talrige kvækere til Nordamerika, hvor de fik et fristed i kolonien Pennsylvania, grundlagt 1681 af deres leder William Penn. – *lagttagelse*, her: hensyn.
- 153 *Axioma*: græsk: påstand, grundsetning som ikke behøver bevis – *ekvidere*: bortforklare, omgå. – *Propositio Maior*: latin: overordnet sætning eller første præmis i en logisk slutningskæde (syllogisme). – *atque ita ergo*: latin: men altså således; udtryk som betegner, at man tilføjer en undersætning (propositio minor) eller anden præmis til propositio maior. – *det syvende Bud*: Du må ikke stjele, jf. 2. Mosebog kap. 20. – *Harpax*: sendebud i komedien *Pseudolis* af den romerske dramatiker Plautus (ca. 250-184 f. Kr.). Narres i handlingens løb, ikke for penge, men for en pige. Ewald har snarere tænkt på Harpagon, titelpersonen i Molières (1622-73) komedie *Den Gernge*, der netop jamrer over et stjålet pengeskrin (4. akt scene 7).
- 154 *For-Maur*: værn. – *dehant*: forsigtig. – *Conservation*: fransk: bevarelse, opretholdelse. – *føjtene*: tjene (ved arbejde).